

A munka világának kutatása a földrajzban – nemzetközi trendek, magyarországi tanulságok

Az *Eszmélet* folyóiratban a lapalapítástól kezdve megjelennek a munkásság társadalmi viszonyait elemző írások, amelyek a kritikai társadalomtudományok széles köréből merítenek. E diszciplínák között a társadalomföldrajz legfeljebb utalásszerűen jelent meg, ami jórészt magyarázható azzal, hogy a munka világának társadalomföldrajzi vizsgálata Magyarországon a főáramban szinte alig van jelen. E bevezetővel és az ezt követő két cikkfordítással kettős céloom van. Egyrészt az *Eszmélet* olvasóközönsége számára a kritikai társadalomföldrajz sajátos közelítésére és más kritikai társadalomtudományokkal való lehetséges párbeszédére szeretnék utalni, kifejezetten a munka témáján keresztül. Másrészt a földrajzos olvasóközönség számára két, a munka világának földrajzi kutatásában meghatározó szerző egy-egy tanulmányának magyar nyelven való hozzáférhetővé tételével szeretném ösztönözni a munkaföldrajzi kutatásokat.

A blokkba válogatott két tanulmány a marxista társadalomföldrajz („mester–tanítvány”-viszonyként értelmezett) harmadik „generációjának” képviselőitől származik. Andrew Herod és Don Mitchell egyaránt Neil Smith tanítványa volt a Rutgers Egyetem PhD-programjában az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején; azé a Neil Smithé, aki doktori disszertációját a marxista földrajz doyenje, David Harvey témavezetésével készítette egy évtizeddel korábban. Az elmúlt évtizedekben az említett négy kutató közül háromnak a kritikai földrajzi munkásságából magyar nyelven is több szöveg megjelent. Harvey kapitalizmuskritikájából többek között a *Fordulat* (Harvey 2009a) és az *Eszmélet* (Harvey 2010), városkutatáshoz kapcsolódó írásaiból a *Tér és Társadalom* (Harvey 1990), a *Fordulat* (Harvey 2009b) és a *Kritikai városkutatás* című kötet (Jelinek – Bodnár – Czirfusz – Gyimesi 2013) közölt szövegeket. Neil Smith kritikai földrajzi megkö-

zelítése a *Tér és Társadalom* folyóiratban megjelent írásából (Smith 2003) és a vele készített interjúból (Timár – Smith 1993) ismerhető meg, városkutatási szövegei a *Fordulat* dzsentrifkációs válogatásában (Smith 2011) és a *Kritikai városkutatás* kötetben jelentek meg. Don Mitchellől a *Replika* hajléktalanságról szóló tematikus száma válogatott szöveget (Mitchell 2010), a *Tér és Társadalom* pedig rövid konferencia-beszámolóját közölte (Mitchell 2003). A munka, a munkásság, a munkásosztály témáját viszont ezek a magyarul megjelent írások legfeljebb áttételesen érintették.

A munka világának marxista földrajzi kutatása az 1990-es évek második felében önállósult, és sok szempontból Andrew Herod programadó munkaföldrajzi írásához köthető (ezt közöljük magyar fordításban), amely 1997-ben jelent meg a kritikai földrajz vezető folyóiratában, az *Antipode*-ban. Herod tanulmányának központi állítása, hogy a marxista földrajzi megközelítések a cikk megírásának időpontjáig tökeközpontúak voltak, amelyek az egyenlőtlen fejlődést a tőke nézőpontjából szemlélték és a munka helyett a tőkének tulajdonítottak cselekvő szerepet a kapitalizmus újratermelésében. Ehelyett, véleménye szerint, a munkásosztály cselekvéseit szükséges az elemzések fókuszába helyezni. Elméleti álláspontját a cikkben két példán keresztül mutatja be, amelyek a munkásság és intézményeinek fontosságát bizonyítják adott földrajzi helyeken és adott korszakokban.

Bár Herod elméleti állítását (miszerint a munka alulreprezentált az egyenlőtlen fejlődés marxista földrajzi elméleteiben) többen a marxista földrajzi irodalmon belül is túlzónak tartották (vö. Brogan – Tufts 2017; Mitchell 2015), a cikk fontos hivatkozási ponttá vált, és segítette a munkaföldrajz tudományterületének kikristályosodását. Az 1990-es években a neoliberalizmus és a washingtoni konszenzus által fémjelzett időszakban, később pedig a 2008-as válság nyomán a földrajz a centrumországokban a megváltozó társadalmi viszonyok miatt újult érdeklődéssel fordult a munka világának földrajzi kérdései felé. Természetesen e kutatások súlypontjai az elmúlt két évtizedben folyamatosan változtak, egy közelmúltbeli összefoglaló például a munkásság cselekvéseinek, a földrajzi léptéknek, az osztálynak és az állam szerepének témáját emelte ki (Brogan – Tufts 2017). Bár ezek általánosságban is ismerősek lehetnek a kritikai társadalomtudományok munka világával foglalkozó írásaiból, a földrajztudomány sajátos módon és sajátos fogalomkészlettel fordul ezekhez a kérdésekhez.

A (marxista) földrajzi közelítés a tér és a társadalom (a munkaföldrajzi kutatásokban ezen belül a munkásság) között dialektikus

viszonyt feltételez, amelynek oka és eredménye a kapitalizmusban leginkább az egyenlőtlen fejlődéssel írható le (részletesen lásd Czirfusz – Jelinek – Berki 2018). Ennek megfelelően a tér társadalmi termeléséről beszélhetünk általánosságban és a munka terei esetében is. Vagyis ebben a felfogásban a társadalom tagjai (ezen belül pedig a munkásság) cselekvéseik révén nem pusztán egyenlőtlen társadalmi viszonyokat, hanem ezzel dialektikus kapcsolatban álló egyenlőtlen térbeli viszonyokat is létrehoznak, „tereket termelnek”. Az egyenlőtlen fejlődés és a tértermelés marxista megközelítését a földrajzban az elmúlt években Magyarországon is számos témára alkalmazták elsősorban a városokon belüli társadalmi egyenlőtlenségek megértésében (Berki 2017; Molnár 2012; Timár – Nagy 2007), amely írásokban a munkásság tereket és térbeli egyenlőtlenségeket termelő szerepe viszont mindezidáig lényegében nem jelenik meg.

A munka földrajzi kutatása Magyarországon néhány kivételtől eltekintve nem használta az előbb említett marxista megközelítést. Az 1945 és 1990 közötti magyar földrajztudományban a munka fogalma leginkább mint termelő erő szerepelt, amely a termelés lehetséges földrajzi elhelyez(ke)dését befolyásolja (részletesen lásd Czirfusz 2012), így ismeretelméletileg az Andrew Herod írásában is kritizált telephely-elméleti (a termelés térbeli elhelyezkedését leíró) megközelítés alá sorolható be. Emellett viszonylag jelentősek voltak a foglalkozási átrétegződés (a mezőgazdaságból iparivá váló munkaerő) és országon belüli különbségeinek empirikus vizsgálatai a hatvanas-hetvenes években (Lettrich 1965; Sárfalvi 1965), amelyek egyfajta modernizációs szemléletben ok-okozati kapcsolatokat feltételeztek a foglalkozási átrétegződés, a városi népesség arányának növekedése és Magyarország egészének modernizációja között. Szintén többen vizsgálták a munkahelyek és a lakóhelyek térbeli szétválását, vagyis az ingázás alakulását (Dövényi 1985). Mindezek a kutatások részletes leírásait adták a munkavégzéshez köthető jelenségek területi mintázatainak, viszont a tágabb, strukturális magyarázatok sokszor hiányoztak belőlük.

A rendszerváltás utáni időszakban Magyarországon továbbra sem a kritikai megközelítések uralkodtak, ha a munka világának területi egyenlőtlenségeivel foglalkoztak. Az 1990-es évek első felét a munkanélküliség területi mintázatainak egyszerű leírása fémjelezte, a területfejlesztési politikához hasonlóan azzal a reménnyel, hogy a piac, a külföldi beruházások a munka(nélküliség) területi problémáira is válaszokat fognak adni. Eközben a magyarországi földrajzi

kutatások és kutatók is jobbra a piac, a tőke, az aktuális kormányok és a társadalmi-területi különbségek mérséklésében roppant szerény eredményeket elérő területfejlesztési politikák kiszolgálóivá váltak (vö. Timár 2004), és keveset foglalkoztak a bérmunkások, a dolgozó szegények, a munkanélküliek, a közfoglalkoztatottak, a közszféra foglalkoztatottai vagy más kiszolgáltató csoportok térszemléleteinek, térbeli cselekvéseinek feltárásával vagy kihangsúlyozásával (vö. G. Fekete 2003). Szemléletes láttelepet ad az ipari parkok 1990-es években élénk kutatása: ekkor az „elmaradott” térségekben egyfajta rakománykultusként próbálkoztak azzal, hogy közművesített és felparcellázott telkek létrehozásával az önkormányzatok a külföldi tőkét területükre csábítsák és ezáltal megoldják a helyi munkanélküliségi problémákat. Kevés sikerrel.

A magyarországi kutatások az előbbi témák mellett a Herod által is kritizált szemléletben foglalkoztak a rendszerváltás és a 2008-as gazdasági válság során a munkanélküliség térbeli „terjedésével” (Dövényi 1993; Lócsei 2010; Schwertner 1994) vagy a magyarországi munkahelyi vonzókörzetek népszámlálási ingázási adatokkal történő lehatárolásával (Pénzes – Molnár – Pálóczi 2015). Ezek a megközelítések a térbeliség önálló magyarázó erejét feltételezték a társadalmi folyamatokban, amit a marxista felfogás azért bírál, mert nem a térbeliségnek van magyarázó ereje, hanem a társadalmi folyamatok és a társadalmi viszonyok térbeli formájának (Massey – Allen 1989). A munka magyarországi földrajzi vizsgálatából hiányzik az egyenlőtlen fejlődés komolyan vétele is: a kutatások a globális összefüggéseket alig, vagy csak néhány résztéma esetében említik (Nagy 2010).

A munka világának kutatása az 1990-es évektől Magyarországon szórványosan, de megjelent a feminista földrajzi kutatásokban. Így Timár Judit (1993) feminista földrajzi programadó írása foglalkozott a női foglalkoztatás markáns területi egyenlőtlenségeinek társadalmi magyarázataival, és huszonöt évvel későbbi cikke több tanulmányt szemlél, amelyek például a háztartás léptékének középpontba helyezésével elemezték az otthoni munkavégzést, vagy az egyenlőtlen fejlődés elméleti keretében vizsgálták az észak-alföldi munkaképes korú lakosság körében tapasztalható nőhiány strukturális okait (Timár 2018).

Az 1990-es években a magyarországi földrajzi irodalom – a Nyugaton kibontakozó munkaföldrajzi kutatásokkal szemben – nem foglalkozott azzal, hogy a szakszervezetek működését (visszaszorulását) együtt értelmezze a szerveződés léptékeinek az adott térségek-városok

gazdaságföldrajzi és osztályviszonyaival. Azt, hogy egy ilyen vizsgálatot miként érdemes és lehetséges elvégezni, Andrew Herod itt közölt tanulmánya a földrajzi lépték fogalmán keresztül mutatja be.

A marxista földrajz újragondolta a lépték fogalmát a kapitalizmus földrajzi folyamatainak megértéséhez. Ebben a felfogásban a (helyi, térségi, nemzetállami, globális stb.) léptékeket a kapitalizmus mint termelési mód hozza létre, de a léptékek termelése vissza is hat a kapitalizmus működés módjára. Herod cikkének empirikus része arra hoz példát, hogy a szakszervezetek miként támogatják bizonyos esetekben a kapitalizmus globális terjedését országos vagy munkahelyi léptékű stratégiáikkal, illetve hogy a szakszervezeti mozgalom miként válhat léptéket a tevékenységében, ha a gazdaság szerveződésének léptékei megváltoznak. Bár a kritikák egy része joggal veti fel, hogy a szakszervezeti mozgalom földrajzi kutatásai a kisszámú sikertörténetet dolgozta fel, így a munkásmozgalom cselekvési lehetőségeiről pozitívabb képet festenek le a ténylegesnél (Coe – Jordhus-Lier 2011), mindazonáltal a hasonló szemléletű, az esetleges részsikereket és kudarcokat feldolgozó földrajzi elemzésekre a magyarországi közegben is szükség volna.

Az ebbe a blokkba válogatott másik tanulmány Don Mitchell néhány évvel ezelőtti írása a munka (ezen belül pedig leginkább a mexikói vendégmunkások) szerepéről a kaliforniai agrártáj kialakulásában. Mitchell történeti földrajzi kutatásai fontos elméleti hozzájárulást jelentenek a tájfogalom politikai gazdaságtani értelmezéséhez. A *táj* – a léptékhez hasonlóan – a földrajz egyik központi fogalma, amely tudománytörténetileg számos átalakuláson ment keresztül az elemzett társadalmi és földrajzi valóságoknak megfelelően. Egy történeti kitérőt említve, a XIX. század végi francia földrajztudomány tájfogalma (amely az ember-környezet viszonyt és az ember tájatalakító tevékenységét elemezte) nagy hatással volt a két világháború között magyar földrajztudományra, amely többek között a „magyar faj” tájatalakító munkájából vezette le a revizionista területi igényt (Prinz – Teleki 1936).

A tájfogalom számunkra fontos politikai gazdaságtani értelmezése az 1990-es években jelent meg – leginkább Don Mitchell nevét köthetjük hozzá –, és nagyban épített a tájfogalom kulturális földrajzi kritikájára (amely a hetvenes évek kulturális marxizmusából táplálkozott – vö. Cosgrove 1983) és David Harvey már említett történelmi-földrajzi materializmusára. Don Mitchell felfogásában a táj a kapitalizmus terméke, a kapitalizmus a táj áruvá válását is magával

hozza mint termőföld, mezőgazdasági termelést szolgáló földterület, városi építési telek vagy ingatlan; ezáltal a tájnak is van használati és csereértéke. A marxi érték-többlet-elmélet alapján a táj – ahhoz hasonlóan, ahogy az áruk viselkednek a kapitalizmusban – holt munka: a tájat korábbi emberi munka történetileg és földrajzilag meghatározott módja alakította át azzá, ahogyan adott helyen és adott időpillanatban kinéz. Az árukhoz hasonlóan a táj anyagi mivolta emellett elfedi az azt létrehozó társadalmi viszonyokat, a tájban megtestesülő emberi munkát. Mitchell itt magyarul olvasható tanulmánya előbbieken túl hangsúlyozza a táj (és társadalmi viszonyainak) rögzítettségét, állandóságát és változékonyságát – valamint azt, hogy ezek hogyan függenek össze a munkásság elnyomásával, a munkássággal szembeni erőszakkal, illetve a tájak és társadalmi viszonyainak tájak megváltoztatási lehetőségeivel.

Mitchell empiriái (lásd pl. Mitchell 1996; 2012, és az itt közölt tanulmányt) elsősorban a kaliforniai agrártájról szólnak. E történeti elemzések bemutatják, hogy a XX. század során miként volt fontos a munkaerő-többlet fenntartása, bizonyos terekben (az országban, Kaliforniában, termőterületeken vagy egyes mezőgazdasági üzemekben) való rögzítése, a térbeli mobilitás támogatása vagy korlátozása a hatékonyan megszervezett kapitalista mezőgazdasági termelés szempontjából, és mindez a táj milyen megjelenési formáit hozta létre (pl. ültetvények, monokultúra, a munkakínálattól függő terményválasztás, víztározók és egyéb anyagi infrastruktúra). Bár a Mitchell által vizsgált centrumországbeli, tőkeintenzív mezőgazdaságon alapuló földrajzi táj látszólag távol áll tőlünk, ugyanakkor a tanulmány módszertana és fogalmkészlete a XX–XXI. századi magyarországi folyamatok értelmezésére is átültethető. Az itt magyarul közölt tanulmány utal is e földrajzi helyeken és történelmi korokon átívelő tanulságokra.

Végül még egy közös szempontot emelek ki a két írásból: mind Andrew Herod, mind Don Mitchell cikkének fontos állítása, hogy a munka és a munkásság marxista földrajzi elemzésének *politikai* tétje is van: a marxista földrajznak és földrajzosoknak – hasonlóan más kritikai társadalomtudományokhoz – a munkásság szövetségeseként szükséges fellépniük. Mindkét tanulmány fontos belátásokat mutat meg arról, hogy politikailag nem feltétlenül egyértelmű, hogy a munkásság mely földrajzi helyen lévő melyik csoportjának érdekeit szolgáljuk, amikor a kapitalizmus történeti földrajzait és a tőke–munka-viszony adott megvalósulási formáit elemezzük, vagy politikai cselekedeteinkkel támogatjuk (vö. pl. Roth – van der Linden 2016).

Így a rendszerváltás után tovább szegmentálódó magyarországi munkásság (lásd pl. Szalai 2004) esetében is igaz, hogy más lehet a politikai érdeke az aprófalú közmunkásának, a kisvárosi kényszervállalkozónak vagy a globális értékláncokba beágyazott transznacionális vállalat magyarországi dolgozójának. Emiatt mind nagyobb szükség volna annak részletes, de egyben a meglévő esettanulmányokat általánosabb elméleti keretbe helyező feldolgozására is – brit és görög hasonló elemzésekről egy korábbi válságciklus idején lásd Massey (1983), Hadjimichalis – Vaiou (1987) –, hogy a mai Magyarországon az egyenlőtlen fejlődésen alapuló térbeli munkamegosztás a tőke, a munka, az osztály és az állam milyen különböző, de történetileg és földrajzilag konkrét együttállásait rajzolja ki. A két cikkfordítás, szándékaim szerint, ösztönözheti az ebbe az irányba tett lépéseket.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány megírását és a fordítások elkészülését a „Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) Egyenlőtlen fejlődés és a munka világa Magyarországon” című, PD 120798 számú kutatása támogatta. Köszönöm Timár Juditnak a cikk korábbi változatához fűzött megjegyzéseit.

Irodalomjegyzék

- Berki Márton 2017: Érzékelt tér, elgondolt tér, megélt tér: A térbeliség trialektikája egy budapesti barnamező-rehabilitációs beruházás példáján. *Tér és Társadalom* 31 (2), 23–43.
- Brogan, Peter – Tufts, Steven 2017: Labor Geography. In: *The International Encyclopedia of Geography*. John Wiley & Sons <https://doi.org/10.1002/9781118786352.wbieg0925> (Letöltés: 2018. június 26.)
- Coe, Neil M. – Jordhus-Lier, D. C. 2011: Constrained agency? Re-evaluating the geographies of labour. *Progress in Human Geography* 35 (2), 211–233.
- Cosgrove, Denis E. 1983: Towards a radical cultural geography: Problems of theory. *Antipode* 15 (1), 1–11.
- Czirfusz Márton 2012: Ágazati gazdaságföldrajzok a magyar geográfiai hagyományban: jelenetek Marxtól Hettnerig. In Bottlik Zsolt – Czirfusz Márton – Gyapay Borbála – Kőszegi Margit – Pfening Viola (szerk.): *Társadalomföldrajz – Területfejlesztés – Regionális tudomány*. Budapest, ELTE TTK Földtudományi Doktori Iskola, 65–81.
- Czirfusz Márton – Jelinek Csaba – Berki Márton 2018: Marxista nézetek a térről és térbeliségről. In Faragó László (szerk.): *Kortárs térelméletek kelet-közép-európai kontextusban*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus. (megjelenés alatt)

- Dövényi Zoltán 1985: A munkaerőmozgás területi jellemzőinek alakulása az Alföldön. *Alföldi Tanulmányok*, 9, 139–160.
- Dövényi Zoltán 1993: Munkanélküliség az Alföldön. *Alföldi Társadalom*, 4, 107–121.
- G. Fekete Éva 2003: Peoples geography („népföldrajz”) – a kritikai földrajz új irányzata. *Tér és Társadalom* 17 (2), 67–77.
- Hadjimichalis, Costis – Vaiou, Dina 1987: Changing patterns of uneven regional development and forms of social reproduction in Greece. *Environment and Planning D: Society and Space* 5 (3), 319–333.
- Harvey, David 1990: Posztmodernizmus a nagyvárosban: építészet és városi design. *Tér és Társadalom* 3–4, 97–123.
- Harvey, David 2009a: Az „új” imperializmus: felhalmozás kismemmisítés által. *Fordulat* 7, 78–106.
- Harvey, David 2009b: A városhoz való jog. *Fordulat* 7, 116–133.
- Harvey, David 2010: Szerveződés az antikapitalista átmenet érdekében. *Eszmélet* 85, 26–47.
- Jelinek Csaba – Bodnár Judit – Czirfusz Márton – Gyimesi Zoltán (szerk.) 2013: *Kritikai városkutatás*. Budapest, L'Harmattan Kiadó
- Lettrich Edit 1965: Urbanizálódás Magyarországon. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Lőcsei Hajnalka 2010: A gazdasági világválság hatása a munkanélküliség területi egyenlőtlenségeire. In Fazekas Károly – Molnár György (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör 2010*. Budapest, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, 126–141.
- Massey, Doreen 1983: Industrial restructuring as class restructuring: Production decentralization and local uniqueness. *Regional Studies* 17 (2), 73–89.
- Massey, Doreen – Allen, John 1989: A földrajz számít. Bevezetés. *Tér és Társadalom* 3 (2), 104–112.
- Mitchell, Don 1996: *The lie of the land: Migrant workers and the California landscape*. Minneapolis, University of Minnesota Press.
- Mitchell, Don 2003: Kritikai geográfia: kritikus bukás, kritikus siker. *Tér és Társadalom* 17 (2), 83–86.
- Mitchell, Don 2010: A tér törvényi megsemmisítése. A hajléktalanellenes törvények és a jogok csökkenő tere. *Replika* 71, 71–99.
- Mitchell, Don 2012: *They saved the crops: Labor, landscape, and the struggle over industrial farming in bracero-era California*. Athens, University of Georgia Press.
- Mitchell, Don 2015: Neil Smith (1954–2012). In Lorimer, Hayden – Withers, Charles W. J. (eds.): *Geographers Biobibliographical Studies* 34. 205–244.
- Molnár András 2012: A maskulin és heteroszexuális köztér termelése. Elméleti háttér a társadalmi tértermelésnek a bűncselekményektől való félelem kontextusában történő kutatásához. *Tér és Társadalom* 26 (1), 26–40.
- Nagy Gábor 2010: A világgazdaság és a globális munkaerőpiac. I: Mészáros Rezső (szerk.): *A globális gazdaság földrajzi dimenziói*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 229–248.
- Pénzes János – Molnár Ernő – Pálóczi Gábor 2015: Local labour system after the turn of the millennium in Hungary. *Regional Statistics* 5 (2), 62–81.
- Prinz Gy., Teleki P. 1936: *Magyar földrajz. A magyar munka földrajza*. (Magyar föld, magyar faj; 2.) Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest

- Roth, Karl Heinz – van der Linden, Marcel 2016: A munka és a munkásság globális történetének körvonalai. *Eszmélet* 116, 92–109.
- Sárfalvi Béla 1965: *A mezőgazdasági népesség csökkenése Magyarországon*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Schwertner János 1994: Parázsló munkaerőpiac. *Tér és Társadalom* 8 (1–2), 59–82.
- Smith, Neil 2003: Jelszavak és könyörtelen kritika: marxizmus és nemzetközi kritikai geográfia. *Tér és Társadalom* 17 (2), 37–51.
- Smith, Neil 2011: Új globalizmus, új urbanizmus: a dzsentrifikáció mint globális városi stratégia. *Fordulat* 13, 14–27.
- Szalai Erzsébet 2004: Tulajdonviszonyok, társadalomszerkezet és munkásság. *Kritika* 33. (9), 2–6.
- Timár Judit 1993: A nők tanulmányozása a földrajzban, avagy: van-e létjogosultsága a feminista geográfiának Magyarországon? *Tér és Társadalom* 7 (1–2), 1–18.
- Timár Judit 2004: Kérdések az alkalmazott társadalom-földrajzi kutatások etikájáról. In Barton Gábor, Dormány Gábor (szerk.): *A magyar földrajz kurrens eredményei: II. Magyar Földrajzi Konferencia*. Szeged, SZTE TTK Természeti Földrajzi és Geoinformatikai Tanszék, 1676–1776.
- Timár Judit 2018: A feminista és a marxista földrajz kapcsolata: Összekötő és elválasztó diskurzusok a térről. In Faragó László (szerk.): *Kortárs térelméletek kelet-közép-európai kontextusban*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus. (megjelenés alatt)
- Timár Judit – Nagy Erika 2007: A középvárosi dzsentrifikáció és társadalmi hatásai a posztoszocialista Magyarországon. In Enyedi György (szerk.): *A történelmi városközpontok átalakulásának társadalmi hatásai*. Budapest, MTA Társadalomkutató Központ, 293–317.
- Timár Judit – Smith, Neil 1993: Interjú Neil Smith egyetemi tanárral az amerikai földrajz és a feminista geográfia néhány kérdéséről. *Tér és Társadalom* 7 (1–2), 43–49.